

ניתוח התנהגות בישראל – מאז ועד היום!

ראיון עם פרופ' עמוס רולידר
מאת יהוטל קון

באדיבות צוות פייסבוק, ארגון מנת"ה: [/https://www.facebook.com/israelmenta](https://www.facebook.com/israelmenta)

למידע נוסף ניתן להיכנס לאתר מנת"ה: [/http://www.behavior-analyst.co.il](http://www.behavior-analyst.co.il)

פרופ' עמוס רולידר, מנתח התנהגות מוסמך, BCBA-D, יו"ר ארגון מנת"ה. מכהן כיום כראש המחלקה למדעי ההתנהגות במכללה האקדמית כנרת ועומד בראש תכניות ההסמכה למנתחי התנהגות באוניברסיטת תל אביב, המכללה האקדמית בית ברל והמכללה האקדמית כנרת.

ספר לנו איך הגעת לתחום? בפניה השאלון האישי שלנו בדף הפייסבוק גילנו כי רוב מנתחי ההתנהגות הגיעו במקרה לתחום, האם גם אצלך זה היה כך?

"גם אני הגעתי לניתוח התנהגות באקראי, והעובדה שרובינו עדיין מגיעים למקצוע הזה באקראי, היא נקודה שכדאי לדבר עליה.. כי כולי תקווה שבעתיד פחות ופחות אנשים יגיעו למקצוע הזה באקראי, אלא מתוך הבנה שהמקצוע הזה קיים, חשוב, מועיל, מהנה ומתגמל לעוסקים בו!

בנוגע אלי, עברי הוא עבר ספורטיבי: סיימתי את לימודי בוינגייט, עסקתי באופן פעיל בספורט, כדור יד (ליגה לאומית) ואימון שחיה וכדורסל. הייתי מורה במשך תקופה קצרה של כשנתיים וחשבתי על המשך הלימודים, הרצון להמשיך ללמוד בער בי והכיוון שלי היה ללכת ללמוד פסיכולוגיה של ספורט. השאלות שצצו בתהליך ההוראה שלי לגבי התנהגות של ילדים, הנושא של התנהגות וספורט והקשר ביניהם עניין אותי מאוד ונסעתי לארה"ב, שם עשיתי תואר שני בחינוך גופני ומדעי הבריאות ובאופן אקראי הגיע לידיי פרק שעסק בעיצוב (shaping), ונכתב ע"י מאמן של הנבחרת האולימפית הקנדית ופרופסור אמריקאי מאוניברסיטת אוהיו. הם כתבו כיצד ניתן להשתמש בטכניקות של עיצוב על מנת לאמן את השחיינים המצטיינים וזה מאוד מצא חן בעיניי.. מאחר וזה היה בדיוק הזמן בו חיפשתי מקום לעשות את הדוקטורט שלי - החלטתי ללכת לאוהיו כי זכרתי את הפרק ההוא שמאוד עניין אותי ונכתב ע"י פרופ' Daryl Siedentop. בסוף שנות ה-70 הגעתי לאוניברסיטה ונפגשתי עם Daryl והוא שאל אותי לאיזה כיוון אני מעוניין ללכת וסיפרתי לו שאני מעוניין ללכת לכיוון ההתנהגות הספורטיבית ושיתפתי אותו בפרק שקראתי. הוא נתן לי ספר מעניין ואמר לי שבכל שבוע אקרא פרק ונדבר עליו. הוא נתן לי את הספר של Dick Malott שהנו אחד הפרופסורים המובילים בעולם לניתוח התנהגות (Western Michigan). אחרי הפרק השלישי גיליתי פתאום עולם חדש.. גיליתי שכל מה שקראתי על ניתוח התנהגות תאם את ההשקפות העולם הפרטיות שלי על החיים וההתנהגות אבל לא ידעתי שיש מאחורי זה תיאוריה. ומדע.. כלומר, כשהסתכלתי על עצמי כמורה ומחנך ובאופן שבו טיפלתי בקשיים שעלו בזמן ההוראה למעשה פעלתי כמנתח התנהגות רק שאז לא הבנתי שמדובר כאן בתיאוריה שיש לה ביסוס מדעי. חזרתי לפרופ' Daryl Siedentop ואמרתי לו שאני רוצה ללמוד ABA באופן יסודי והוא חייך לעצמו ואמר לי שיכיר לי שני אנשים שעוסקים בתחום, ואז הוא הכיר לי את John Cooper ואת Bill Heward ויותר מאוחר הכרתי גם את Tim Heron והשאר זה היסטוריה.. החלטתי שאני עושה תואר שני נוסף בניתוח

התנהגות כדי ללמוד את הבסיס באופן מאוד חזק ואת התואר השלישי כבר עשיתי בניתוח התנהגות, עדיין עם חשיבה על אספקטים ספורטיביים, אבל נכנסתי יותר לעומק כדי להבין את תחום האוטיזם, שאז רוב המחקרים עסקו בו.

כך נכנסתי לתחום.. ממש באקראי וממש במזל... זהו אחד הדברים הנפלאים שקרו לי באופן אישי, החיים שלי השתנו באופן טוטאלי גם באופן אקדמי, מקצועי וגם באופן אישי".

ספר לנו איך הכל התחיל? ... כיצד צמח תחום ניתוח התנהגות בארץ?

"בשנות ה-80 במדינת ישראל היו למיטב ידעתי שתי מנתחות התנהגות בלבד.. פסיכיאטרית בשם צפריירה אשכנזי, בעיניי עד היום אחת ממנתחות ההתנהגות הטובות שיש לנו בארץ, היא למדה בקנזס ויישמה את העבודה שלה בתחנה להתפתחות הילד בבאר שבע יחד עם פסיכולוגית בשם לאה יולביץ', אשת מקצוע מצוינת שהיום עוסקת בנושאים יותר תיאורטיים. הם היו המקום היחידי בארץ שמטפל בילדים על הספקטרום בניתוח התנהגות. אני שמעתי על עבודתן כשהייתי בארה"ב וכמרצה צעיר נסעתי לבאר שבע ושמתתי לגלות שיש בבאר שבע מעוז קטן של ניתוח התנהגות. במקביל קרו עוד כמה דברים שפיתחו את התחום: התחלתי ללמד בקורס דו-שנתי באוניברסיטת חיפה, אז לא הייתה בכלל הסמכה, ההסמכה החלה בשנות ה-2000. בשנות ה-80 וה-90 אנשים החלו להיחשף לתחום ניתוח התנהגות (עדיין לא מקצוע). בכל העולם אנשים עסקו בניתוח התנהגות בכל מיני כובעים חלקם באקדמיה, חלקם כפסיכולוגים, חלקם כיועצים חינוכיים, מטפלים, כלומר העיסוק בניתוח התנהגות היה יותר שיטה, ככלי אבל לא כמקצוע. יעילות הטיפול ההתנהגותי לילדים עם אוטיזם התחיל להיות ברור להורים בארץ כבר משנות ה-80, אז התחילה דרישה מאוד חזקה מצד הורים, הורים התחילו להביא מטפלים מחו"ל במחירים אדירים. ואותם הורים, שחלקם היו בעלי השפעה מאוד גדולה ניגשו לאלו"ט ושאלו מדוע לא מלמדים ניתוח התנהגות בארץ ולחצו על כך שילמדו ויכשירו לכך אנשים גם בארץ. מכאן כל הסיפור התחיל, בשנת 1995 יצאה משלחת מאלו"ט לארה"ב יחד עם ד"ר דיצה צחור, נירולוגית באספ הרופא, על מנת לבדוק איך מביאים את זה לארץ, שם הם נפגשו עם פרופ' ג'ינה גרין וזו אומרת להם שהיא חושבת שפרופ' עמוס רולידר נמצא בארץ. באמת בשנת 1996 חזרתי לארץ ועברתי לעמק יזרעאל וקיבלתי את המחלקה למדעי ההתנהגות ויום אחד צלצלו אלי מאלו"ט וביקשו להיפגש, נפגשתי עם נציגים מאלו"ט והם שאלו אותי אם אני מוכן לפתוח תכנית באוניברסיטת ת"א. כמובן שעניתי בחיוב וב-2003 היה למעשה המחזור הראשון לניתוח התנהגות באוניברסיטת תל אביב אז בשיתוף מלא עם אלו"ט".

אז מאיזו שנה אתה בעצם מנתח התנהגות מוסמך?

"ההתפתחות של ניתוח התנהגות כמקצוע עם כל המשתמע מכך התגבשה במדינת פלורידה בשנות ה-90 וב-2001 זו הייתה הפעם הראשונה שנערכו מבחני הסמכה בעולם ע"י הלשכה העולמית למתחי התנהגות (BACB), אני לקחתי את המבחן (ועברתי). ב-2002 בטורונטו יחד עם עוד הרבה אחרים חלק מהם מהמובילים בתחום. בעולם. אין ספק מדובר במקצוע צעיר!".

וכמה מחזורים של סטודנטים לניתוח התנהגות לימדת והובלת מאז ועד היום?..

המון...

מ-2003 יש לנו את -תכנית ההסמכה בתל אביב. ב-2010 עשיתי הפסקה של שנתיים, של מחזור אחד, מחזור ח' שאני לא עמדתי בראשו אלא ד"ר שירי אייבז עמדה בראשו. בתקופה הזו הייתי באור יהודה, לשמחתי לימדתי שם מחזור אחד עם סטודנטים שבאו ללמוד הנחיית הורים ומצאו את עצמם לומדים ניתוח התנהגות עם התמחות בהנחיית הורים לילדים בעלי התפתחות תקינה עם קשיי התנהגות. לפני שנה פתחנו שתי תכניות הסמכה חדשות האחת בבית ברל עם התמחות במערכות חינוך והשנייה במכללת כנרת לטובת הפריפריה הצפונית. בנוסף, נפתחו תכניות חדשות ללימוד ניתוח התנהגות יישומי גם באוניברסיטה העברית בירושלים, מכללת דוד ילין ומכללת אורנים.

למען הדיוק ההיסטורי, בזמן שהתחילה התכנית ללימודי ניתוח התנהגות באוניברסיטת תל אביב התחילה במקביל תכנית בוינגייט שהוביל אותה ד"ר איתן אלדר, איתן אלדר מחלוצי ניתוח התנהגות בארץ, גם תכנית שקיבלה אישור מהבורד מבחינת היקף הלימודים וצוות ההוראה".

אם כן, למעשה בישראל פועלים כיום שני ארגונים בתחום: מנת"ה והיל"ה. למה בעצם צריך שני ארגונים? האם אתה רואה חשיבות בשת"פ ביניהם?

"חייבים את שני הארגונים. אני, ביחד עם איתן, הקמנו את עמותת היל"ה – עמותת ישראלית לניתוח התנהגות, היא למעשה שלוחה של ABAI, זה השוני בין היל"ה לבין מנת"ה, שהוא ארגון מקצועי. מנת"ה זה הבית לאנשים עם הסמכה ורישיון לעסוק בניתוח התנהגות. בנוסף לארגון המקצועי, יש את ארגון היל"ה, שהוא הבית לכל מנתחי ההתנהגות, לאו דווקא המוסמכים, אלה אנשים שיש להם זיקה לתחום והוא מעניין אותם ומעסיק אותם. בעצם, מה שלדעתי צריך להיות, הוא שכולם חברים בהיל"ה, והמוסמכים ביננו צריכים להשתייך גם לארגון מקצועי כמו מנת"ה.

השאפה שלנו בהקמת מנת"ה הייתה ברורה, והיא, שהיחידים היכולים לתת שירותים של ניתוח התנהגות הם אנשים שהוסמכו לכך ע"י הגוף העצמאי – הלשכה העולמית למנתחי התנהגות (BACB). לצערי זה עדין לא המצב בארץ כתוצאה מהעובדה שהמעסיקים אינם מודעים עדין לחשיבות העסקת מוסמכים בלבד (ושאינם מוסמכים בפיקוח מוסמכים) ומהעידוד שבוגרי תכניות מסוימות מקבלים ממוריהם ולצערי גם מהמובילים בארגון היל"ה, לתת שירותי ניתוח התנהגות ללא הסמכה (או הסתפקות בתעודה של המכשיר. מכאן באופן טבעי נוצר מתח בין שני הארגונים האלה.. אבל זהו מתח לא בריא ולא נכון, שלא צריך להיות כלל.. לצערי, שת"פ בין שני הארגונים האלו הוא לא כפי שהייתי רוצה, כמו בכל העולם וביחוד בארה"ב שמשמשת לנו כמודל, כיוון ששם המקצוע מאוד מפותח ויש שני ארגונים ושת"פ הפעולה בין הארגונים חייב להיות מלא, כי אין ניגוד אינטרסים ולא צריך להיות כזה. אחת המטרות שלי ושל מנת"ה היא שהמתח הזה יפסק, כי אין בו שום תועלת והוא לא משרת שום אינטרס, בייחוד במדינה שיש בה כל כך מעט מנתחי התנהגות ויש כל כך הרבה אתגרים שעומדים בפני מנתחי התנהגות".

איך בעצם הוקם ארגון מנת"ה? מי יזם את הרעיון?

"בשלב מסוים ב2002 או 2003 עם קבלת ההסמכה הבנתי שאם אנחנו רוצים שיהיה עתיד למקצוע הזה ברמה הטיפולית, אם אנחנו רוצים להטמיע איכות טיפולית, בקרה טיפולית, אתיקה טיפולית כפי שהדבר התגבש בעולם, אנחנו חייבים לפתוח ארגון מקצועי שידאג ויהיה אחראי לכל בעלי המקצוע שהם למעשה אלו המוסמכים לעסוק במקצוע ואז הקמנו את מנת"ה".

איזה שינויים עבר ארגון מנת"ה מאז הקמתו ועד היום?

"מנתה הוא היום ארגון רציני! ארגון שהתפתח ומתפתח ונותן מענה טוב, עדיין לא מושלם-אך טוב, הן למנתחי ההתנהגות המוסמכים והן כבית לסטודנטים שרוכשים את המקצוע בדרך להסמכה. מנת"ה הקים ועדות שתפקידן לתת מענה לצרכים של המוסמכים: ועדת השתלמויות ועדה שלקחה על עצמה לארגן מגוון רחב של השתלמויות שמטרתן לעדכן, להעשיר ולהעצים את הידע של מנתחי ההתנהגות שכל הזמן מתפתח ולקיים מפגשים בין מנתחי ההתנהגות לסיעור מוחות בתחומים מקצועיים שונים. מנת"ה הקים ועדת אתיקה שגיבשה את הקוד האתי שלפיו עובדים מנתחי התנהגות

מנת"ה פועלת במרץ והתוצאות יראו בשנה-שנתיים הקרובות בכך שהציבור בארץ יכיר את המקצוע, יכיר את תרומתו, את הדרכים להכשרה ולרכישת המקצוע הזה. בנוסף, מנת"ה מקיים קשרים שוטפים עם הלשכה העולמית למנתחי התנהגות, התוצאה של העבודה של מנת"ה הגיעה לכך שמבחן ההסמכה תורגם לפני שנה לעברית, אחת מ-4 השפות הראשונות פרט לאנגלית וזה גם כתוצאה מהעובדה שישראל היא המדינה הרביעית או החמישית מבחינת מספר המוסמכים בעולם!! בנוסף, אנחנו במגעים עם משרד הבריאות ומשרדי ממשלה נוספים לתהליך שבסופו של דבר יביא להכרה במקצוע גם ע"י המשרדים השונים. עיקר המאמצים של הארגון הם להביא לכך ששירותי ניתוח התנהגות יינתנו רק ע"י מנתחי התנהגות שהוסמכו לכך. במקביל, התחילה עבודה על תהליך שבו נעבור מהסמכה לרישיון, שני דברים קצת שונים. הכוונה הנה שיהיה רישיון ישראלי אשר יהיה מבוסס על מבחני ההסמכה של הבורד אך בנוסף יכלול אלמנטים הקשורים לצרכים הישראלים. מנת"ה פיתח וועדות המאפשרות לו לעבוד בצורה מסודרת. דוגמאות מצוינות לכך הן האתר ודף הפייסבוק של הארגון, המאפשרים קשר רציף ובית חם לכל מנתחי ההתנהגות והסטודנטים. באתר האינטרנט של הארגון מאגר מידע של חומר מקצועי הנבנה בימים אלה לטובת אנשי המקצוע על מנת לשתף אחד את השני בכלים והתערבויות וכל דבר אשר אדם צריך על מנת לשפר את איכות עבודתו".

מהו היעד המרכזי של הארגון כיום? מה הכי חשוב בעיניך מבחינת ניתוח התנהגות יישומי בישראל?

"העובדה שיש היום למעלה מ-100 מנתחי התנהגות מוסמכים ולמעלה מ-250 סטודנטים שלומדים לקראת הסמכה זה באמת הישג אדיר, אבל עובדה זו עדיין לא מבטיחה את העתיד של המקצוע והמשימה של להכיר לציבור הישראלי את המקצוע ואת היכולת שלו לבצע אבחנה בין מנתחי התנהגות וכאלה שאינם, הוא עדיין תהליך מאוד רציני שהצלחתו לא מובטחת. המטרה של כל מנתח התנהגות היא שכל מי שעוסק בהתנהגות, בין אם זה הורה/גננת/מורה/בעל עסק/בעל מפעל, יידע כמה שיותר על ניתוח התנהגות. אני הייתי שמח שכל הורה בישראל יקבל יותר כלים בניתוח התנהגות למען ילדיו, אך זה עדיין לא הופך אותם למנתחי התנהגות, אלו שני דברים שונים. האבחנה הזו עדיין לא ברורה, יש יותר מידי אנשים העוסקים בניתוח התנהגות ואינם מוסמכים ואף אחד לא יודע מה רמתם ולאף אחד אין בקרה על כך. תארי לך שהיינו צריכים לפני שפונים לרופא לבדוק האם הוא מוסמך או לא מוסמך.. או עורך דין... עדיין, לצערנו, ישנם אנשים אשר קוראים לעצמם מנתחי התנהגות למרות שהם אינם מוסמכים לעסוק בניתוח התנהגות. האבחנה כפי שאמרתי בכנס, אינה בין מנתח התנהגות מוסמך לבין זה שאינו מוסמך, האבחנה היא בין מנתח התנהגות לבין מי שאינו. האבחנה הזו היא אחת המטרות המרכזיות, אנחנו אמנם מתקדמים, אך דבר זה אינו מובטח לנו. זו המשימה הבאה שלנו: להביא לידיעת הציבור ולדאוג לכך שיותר ויותר סטודנטים יגשו ויעברו בהצלחה את מבחני הבורד! הגעתי למסקנה כי אין ברירה.. חייבים להילחם עבור מה שאתה מאמין בו, אחרת אין עתיד לרמה של המקצוע והסובלים יהיו המטופלים".

מיהו מנתח ההתנהגות האידיאלי בעיניך?

- "מנתח התנהגות אידיאלי הוא מנתח התנהגות אשר קיבל הכשרה מתאימה, מוסמך ובעל רישיון.
- מנתח התנהגות אידיאלי הוא אדם אשר מבין כי ניתוח התנהגות אינו שיטה, אלא שזו גישה מדעית להסבר התנהגות, שמתורגם אחר כך בעזרת עקרונות להתערבויות שמטפלות ומסייעות למגוון רחב מאוד של סוגיות.
- מנתח התנהגות אידיאלי הוא בעיניי אדם המבסס את החלטותיו המקצועיות על הערכה וניתוח פונקציונלי.
- מנתח אידיאלי הוא מנתח שיוודע לדבר בשתי שפות- מקצועית שבה הוא משתמש כאשר הוא עוסק בחומר מקצועי וכאשר הוא מדבר עם הקולגות שלו אבל יודע לתרגם את השפה הזו לשפה יום-יומית לטובת הקליינטים שלו, על מנת לחבר אותם ולהביא אותם להבנה, על מנת שיוכלו לבצע את ההתערבויות שהוא מציע.
- מנתח התנהגות אידיאלי הוא מנתח התנהגות אשר מבין כי הקליינט האמיתי שלו, שיש לו צרכים לא פשוטים, הוא למעשה הסביבה: בדר"כ הורים, מחנכים, מטפלים וכל אלה שבאים במגע עם מושא הטיפול- הילד.
- מנתח התנהגות אידיאלי מבין שבנוסף לכלים, יש לו גם את היכולת לתמוך, להוביל, לסייע, להיות אמפתי לכל מה שהסביבה עוברת תחת הנחייתו, להיות רגיש לשינויים ולדעת להוביל את התהליך.
- מנתח התנהגות אידיאלי הוא איש מקצוע שאוהב את מה שהוא עושה, שמכבד את מה שהוא עושה ויוצא מדרכו לשתף אחרים בכל דבר שהוא עושה ובכל דבר שהוא פוגש ולא מפחד לשאול שאלות או להגיד אני רוצה ללמוד ולהמשיך ללמוד."

אחרי כל כך הרבה שנים של עשייה למען ניתוח התנהגות בישראל.. הודעת על החלטתך לפרוש מעמידה בראש ארגון מנת"ה! למה?! נשמח אם תשתף אותנו בסיבות שהובילו אותך לכך.

"מנת"ה דורש היום המון זמן, אני לצערי כל כך עסוק ואני לא מוכן לעשות את הדברים באופן שטחי. מנת"ה היום זקוק לאנשים שיש להם את הזמן ובייחוד האדם שעומד בראש הפירמידה הזו - צריך שיהיה לו את הזמן. ואני עסוק, גם בגלל העיסוקים הרבים שלי ובייחוד בגלל שאני רוצה כעת להקדיש יותר זמן להכשרה ולתכניות שאני עומד בראשם, והחשוב מכל שאני מרגיש שיש מי שייקח וימשיך. יש במנת"ה כוחות צעירים נפלאים, אני מרגיש שאפשר לעשות שינוי בהנהגה ואף בחלק גדול מהאנשים שיושבים בתוך הועד למען הריענון ורוח צעירה וכדי שהארגון ימשיך לפעול במרץ רב לטובת השגת המטרות שדיברתי עליהם.

אני, כמנתח התנהגות מוסמך, אמשיך להיות חבר במנת"ה וכל מטלה שתוטל עלי אעשה באהבה, אבל אני חש שזה הזמן לתת למישהו אחר להוביל את הארגון הזה, אני אהיה שם לסייע בכל מה שצריך".

מה צפוי בארגון מנתה לאור התפטרותך?

"הארגון ימשיך להתחזק, זה נכון שבכל מה שקשור בפעולות בתוך משרדי ממשלה נוכחותי "הסלבית" חשובה - אני אהיה שם אבל אני לא חייב להיות ראש הארגון כדי לעשות את זה. ניתוח התנהגות יקר לי, זה חלק ממני - ואני אמשיך להיות חלק ממנו! אני מאמין גדול ברוטציות, גם באקדמיה תמיד יש רוטציה. אני לא נעלם מהשטח, נמשיך יחד לסחוב את העגלה הזו. ניתוח התנהגות זו פילוסופיית חיים, דרך חיים זה מקצוע ואני שם".

מה אתה מאחל לציבור מנתחי ההתנהגות בישראל לכבוד יום העצמאות? ולשאר עם ישראל?

"ברמה האישית לכל אחד ומשפחתו להמשיך לשגשג ולפרוח ולהשתמש בכל מה שהוא יודע בניתוח התנהגות למען האושר האישי שלו ושל יקיריו. ואם נשאר לו עוד קצת גם כדי לתת מהידע העצום למען אושרם של ילדים אחרים, לאנשים אחרים ולקהילות נוספות, זה מבורך!

מעבר לכל, ניתוח התנהגות, לפחות לי ולמשפחתי, הוא המפתח לאושר! אנחנו כהורים הינם סנדלרים שלא הלכו והולכים יחפים.. ניתוח התנהגות זה מקצוע אשר מעצים את הטוב: אנחנו יודעים ללמד, מוציאים אנשים ממצוקות ואנחנו יכולים לעשות זאת בתוך ביתנו וזה דבר ענק. אני מאחל לכל מנתחי ההתנהגות שהאושר שנפל בחלקם בהבנת ההתנהגות ותרגום ההבנה הזו למען יצירת אושר ופתרון בעיות שימשיכו לעשות את זה בביתם, במקום עבודתם, בסביבתם ושנמשיך להיות משפחה מלוכדת שעובדת ביחד למען מטרה כל כך חשובה, לא רק לנו אלא גם למדינת ישראל.

מדינת ישראל תזכה בענק בחינוך, ביחסים בין אנשים בכבוד, בהפחתת אלימות ותוקפנות, ככל שמנתחי התנהגות יהיו בעמדות מפתח בחינוך הישראלי החברה הזו תזכה בגדול. חוזקנו הוא חוזקה של מדינת ישראל!!!!!!".